

R. WOKOUM, J. VYSTOUPIL: *GEOGRAFIE ČESTOVNIHO RUCHU A REKREACE I*, STÁTNI PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVI, PRAHA 1987, SS. 250

Nakładem państwowego wydawnictwa pedagogicznego w Pradze ukazał się w roku 1987 skrypt pt. *Geografia turystyki i rekreacji* opracowany przez René Wokouma i Jiří Vystoupila, przeznaczony dla studentów fakultetu przyrodniczego uniwersytetu J. E. Purkyně w Brnie. Skrypt składa się z ośmiu rozdziałów. Pierwsze sześć rozdziałów (około 100 stron tekstu) stanowi wyraźnie wyodrębniającą się część, referującą współczesne poglądy na metodologię geografii turystyki. Autorzy prezentują w niej zagadnienia związane z definiowaniem turystyki i rekreacji, ich miejscem w badaniach geograficznych, klasyfikacją turystyki, analizą zasobów turystycznych, typologią miejscowości i regionalizacją turystyczną. Druga część (około 70 stron) składa się z jednego rozdziału i daje zwięzłą charakterystykę turystyki w Czechosłowacji. Podobnie skonstruowana jest część trzecia (około 45 stron tekstu zamkniętego w jednym rozdziale), referująca problem miejsca i roli turystyki i rekreacji w planowaniu gospodarczym i przestrzennym.

Rozdział pierwszy poświęcony zagadnieniom pojęciowym prezentuje dyskusję związaną z definiowaniem wolnego czasu, rekreacji i turystyki. Dyskusja ta oparta jest głównie na poglądach badaczy czeskich, słowackich, polskich i niemieckich. Zdaniem autorów definiowanie wolnego czasu związane jest z problematyką funkcji (roli), jaką pełni czas wolny w rozwiniętym społeczeństwie przemysłowym (np. funkcja ekonomiczna, społeczna, kulturalna itp.). W definicjach pojęcia turystyki zawsze uwzględniane są dwie podstawowe cechy, tj. podróż i pobyt. W skład pojęcia turystyki wchodzi z jednej strony człowiek (tzw. subiekt turystyki), z drugiej zasoby, zwłaszcza przyrodnicze (tzw. obiekt turystyki). Połączenie subiektu z obiektem umożliwia baza materialna turystyki, która warunkuje podróże turystyczne. Turystyka jest częścią rekreacji. Te czynności rekreacyjne, które związane są z opuszczeniem stałego miejsca zamieszkania, autorzy nazywają turystyką.

Rozdział drugi zawiera syntetyczne omówienie dotychczasowych badań prowadzonych przez geografów nad turystyką i rekreacją. Za podstawę rozważań przyjęto definicję sformułowaną przez P. Mariota, w której turystyka określona jest „jako społeczna aktywność, która warunkuje przemieszczanie się ludzi w przestrzeni i charakteryzuje się interakcjami w niej zachodzącymi, zdolnymi wywołać czasową zmianę miejsca ich pobytu”. Stąd przedmiotem studiów geografii turystyki jest badanie terytorialnych aspektów interakcji występujących między ruchem

turystycznym i przestrzenią, a celem badań geograficznych jest określenie podstaw rozwoju tych interakcji. Realizację przedstawionej koncepcji autorzy upatrują w badaniach systemowych zaprezentowanych przez J. A. Wiedienina, W. S. Prieobrażenskigo, A. S. Kostrowickiego. W dalszej części rozdziału przedstawiono w zwięzły sposób historię dotychczasowych badań nad turystyką oraz podstawowe badane przez geografów zagadnienia, do których zaliczono ocenę przyrodniczych zasobów rekreacyjnych, badania przyczyn aktywności rekreacyjnej społeczeństwa, fenomen rekreacji weekendowej i „drugich domów”, a także koncepcje i prognozy rozwoju turystyki.

Rozdział trzeci poświęcony jest klasyfikacjom turystyki i rekreacji. Omówiono tutaj podstawowe kryteria i podziały aktywności turystycznej i rekreacyjnej społeczeństwa. Za P. Mariotem wyróżniono rodzaje i formy turystyki. Do rodzajów turystyki zaliczono podróże krajowe i zagraniczne, indywidualne i grupowe, krótko- i długookresowe, zorganizowane i nie zorganizowane, sezonowe i całoroczne. Związki turystyki z przestrzenią warunkują istnienie różnych form, wśród których wymieniono grupy form turystyki wypoczynkowej (rekreacyjna, sportowo-wypoczynkowa, uzdrowiskowo-sanatoryjna, kulturalno-poznawcza), pracowniczej (tzw. służbową) i specjalistycznej.

W rozdziale czwartym dokonano systematycznego przeglądu czynników pobudzających rozwój turystyki i rekreacji. Zreferowano poglądy H. Posera, który wymienia trzy grupy czynników: podstawowe (przyrodnicze, demograficzne), wspierające (np. dostępność komunikacyjna) i hamujące (np. kryzysy gospodarcze czy polityczne). Następnie przedstawiono czynniki wymienione przez K. Stranskyego, S. Sprincową, P. Mariota (lokalizacyjne, selektywne, realizacyjne). Pozytywnie ustosunkowując się do wymienionych podziałów zaproponowano własną klasyfikację na grupę czynników przyrodniczych, kulturalno-historycznych i socjologicznych. Posługując się tym podziałem omówiono podstawowe czynniki rozwoju turystyki i rekreacji oraz metody naukowej analizy i oceny ich wpływu na współczesną turystykę i rekreację.

W krótkim, zaledwie 3-stronicowym, rozdziale piątym zasygnalizowano ważny dla geografów problem typologii miejscowości turystycznych i rekreacyjnych. Podano kryteria i wymieniono zmienne, na podstawie których dokonuje się typologii miejscowości turystycznych i rekreacyjnych. Za podstawowe zmienne uznano: wielkość, przeciętną długość pobytu, sezonowość i intensywność ruchu turystycznego. Jako zmienne uzupełniające wymieniono: stopień wykorzystania bazy noclegowej, stosunek pobytów krótkich do ogółu pobytów, liczbę zatrudnionych w usługach turystycznych, wpływ turystyki na gospodarkę i społeczności lokalne. Biorąc za podstawę wymienione kryteria wyróżniono: miejscowości

zdrojowiskowe (zdrojowiska klimatyczne, nadmorskie, z wodami mineralnymi), miejscowości rekreacyjne (letniskowe, stacje sportów zimowych i rekreacji zimowej, ośrodki sportów wodnych, ośrodki letniej rekreacji), miejscowości turystyczne (ośrodki turystyki), miejscowości z artystycznymi, kulturalnymi i historycznymi pamiątkami, miejscowości wystaw artystycznych, miejscowości festiwalowe, miejscowości pątnicze, centra administracyjne, polityczne i gospodarcze. Podano też przykład typologii ośrodków turystycznych i rekreacyjnych według Robinsona, który we Włoszech wyróżnia: ośrodki nadmorskie i nadjeziorne, ośrodki z atrakcjami kulturalno-historycznymi, ośrodki sportów zimowych, miejscowości pątnicze, ośrodki pamiątek archeologicznych.

Rozdział szósty traktuje o ważnym dla geografii problemie regionalizacji turystycznej. Jest to problem, który do dziś nie znalazł zadowalającego rozwiązania. Dotychczasowe regionalizacje były na ogół oparte na kryteriach przyrodniczych i wydzielały regiony w postaci homogenicznych obszarów strefowych: nizinne, nadmorskie, górskie, wysokogórskie. Wzbogacenie kryteriów przyrodniczych elementami zagospodarowania i ruchu turystycznego nie zmienia istoty strefowego podejścia do regionalizacji. Autorzy wspominają, że można wydzielać również turystyczne regiony węzłowe w oparciu o występujące powiązania, lecz nie rozwijają tego bardziej obiecującego podejścia do regionalizacji. W dalszej części rozdziału przedstawione są trzy przykłady regionalizacji. Jeden opracowany przez B. N. Lichanowa i W. S. Prieobrażenskigo przedstawia regiony turystyczne ZSRR. Drugi podany za E. A. Kotliarowem pokazuje podział na regiony turystyczne Azerbejdżanu. Natomiast trzeci dość szeroko omawia regionalizację turystyczną Czechosłowacji, sporządzoną na potrzeby planistyczne w roku 1962 i zaktualizowaną w roku 1981.

Rozdział siódmy poświęcony jest geograficznej charakterystyce turystyki i rekreacji w Czechosłowacji. Cechą charakterystyczną turystyki krajowej w latach 1960—1984 była wysoka dynamika jej wzrostu — z 25,2 mln statystycznych uczestników w roku 1960 do 158 mln w 1980 r. Jednak w latach osiemdziesiątych dynamika ta osłabła i obecnie obserwuje się pewien spadek; w 1984 r. tylko 153,8 mln statystycznych uczestników. Dominuje turystyka i rekreacja krótkookresowa. Udział turystyki długookresowej wynosi nie więcej niż 7—8%. Uczestnictwo w turystyce krótkookresowej zależy od miejsca zamieszkania ludności (z miast do 5 tys. mieszkańców wyjeżdża 10—20% ich obywateli, a z miast powyżej 100 tys. mieszkańców wyjeżdża 45—50%). Z dotychczasowych badań wynika, że 35,7% ludności w ogóle nie bierze udziału w turystyce i rekreacji weekendowej, 42,9% wyjeżdża na weekend do 20 razy w roku, a 21,4% więcej niż 20 razy w ciągu roku. W strefę odległą do 30 km

od miast kieruje się 38,7% uczestników weekendów. Obywatele Czechosłowacji wykorzystują w celach turystycznych i rekreacyjnych przede wszystkim obiekty indywidualne, które w roku 1984 przyjęły 139,6 mln statystycznych uczestników ruchu turystycznego. Rozmieszczenie przestrzenne uczestników krajowej turystyki i rekreacji jest dość znacznie zróżnicowane w zależności od formy ruchu turystycznego.

„Drugie domy” w Czechosłowacji zaczęły powstawać w latach dwudziestych i trzydziestych bieżącego stulecia. Po II wojnie światowej zaczęto wykorzystywać też dla celów rekreacyjnych opuszczone przez ludność niemiecką domy, zwłaszcza w Sudetach. W 1971 r. było w Czechach 156 tys. „drugich domów”, a w Słowacji 10 tys. W 1980 r. w Czechach było już 270 tys. takich obiektów, a w Słowacji 42 tys. Zakłada się, że liczba ta nadal będzie rosła. „Drugie domy” lokalizuje się z reguły w pobliżu dużych i średnich miast. Podstawowa ich część, ponad 3/4, zlokalizowana jest w strefie 10—50 km od miast, przy czym maksymalne natężenie lokalizacji występuje w odległości 20—30 km od miast.

Turystyka zagraniczna, zarówno przyjazdowa jak i wyjazdowa, charakteryzowała się w ostatnich latach wysoką dynamiką wzrostu. Przyjazdy wzrosły z 2,9 mln osób w 1965 r. do 16,5 mln w 1985 r. Dominują turyści z byłych krajów socjalistycznych: w roku 1965 stanowili oni 79%, a w roku 1985 92,1% ogółu odwiedzających Czechosłowację. Podobną dynamiką wzrostu charakteryzowały się wyjazdy turystyczne obywateli Czechosłowacji za granicę. W 1965 r. wyjechało 1,7 mln osób, a w 1985 r. 8,4 mln. Wyjeżdżano głównie do byłych krajów socjalistycznych: w 1965 r. w 90,3%, a w 1985 r. w 94,4%.

W rozdziale ósmym przedstawiono miejsce i znaczenie problematyki turystycznej w systemie planowania krajowego i regionalnego. Uwagę skupiono na omówieniu funkcji i narzędzi planowania przestrzennego w odniesieniu do turystyki. Scharakteryzowano zasady planowania trzech form wypoczynku: codziennego, weekendowego i długookresowego. Przedstawiono m.in. normatywy obowiązujące przy planowaniu indywidualnej rekreacji w „drugich domach”. Maksymalne wartości tych normatywów wynoszą: powierzchnia działki do 400 m², część zagospodarowana związana z budynkiem do 230 m², budynek do 2 kondygnacji, w przyziemiu do 80 m² powierzchni. Przedstawiono też ważny do dziś w Czechosłowacji problem możliwości wykorzystania dla turystyki i rekreacji opuszczonych, wiejskich zasobów mieszkalnych. Obecnie podstawowym dokumentem planowania przestrzennego w Czechosłowacji jest omówiona w rozdziale szóstym regionalizacja turystyczna. Stanowi ona podstawę do lokalizacji i budowy kompleksowych ośrodków turystycznych i rekreacyjnych.

Skrypt uzupełnia wykaz 71 regionów turystycznych, podając ich nazwy, wielkość powierzchni, rodzaj funkcji i nazwy podregionów. W skrypcie zamieszczono również wiele map i wykresów oraz tabel, które w sposób przystępny ilustrują rozważania i wnioski autorów. Całość opracowania zamyka bibliografia zawierająca 147 pozycji w różnych językach, zwłaszcza czeskim, słowackim, niemieckim, rosyjskim, polskim, bułgarskim, słoweńskim, angielskim, francuskim.

Prezentowane opracowanie ma charakter dydaktyczny, stąd jego celem jest zapoznanie studentów z podstawowymi zagadnieniami badawczymi geografii turystyki. Cel ten autorzy zrealizowali w sposób poprawny. Skrypt prezentuje bowiem w sposób zwięzły współczesną wiedzę na ten temat i jednocześnie zachęca do dalszych studiów, wskazując podstawową literaturę z tego zakresu. Ze względu na pokrewieństwo językowe skrypt ten można polecić i polskim studentom, zwłaszcza rozdział dotyczący turystyki w Czechosłowacji.

Dr Andrzej Matczak

Zakład Geografii Miast i Turyzmu

Instytut Geografii Ekonomicznej

i Organizacji Przestrzennej

Uniwersytet Łódzki

al. Kościuszki 21

90-418 Łódź

Wpłynęło:

31 stycznia 1991 r.

J.-P. LOZATO-GIOTART: *MEDITERRANÉE ET TOURISME* „MASSON”
COLLECTION GÉOGRAPHIE, PARIS — MILAN — BARCELONE —
MEXICO 1990, SS. 216

Jean-Pierre Lozato-Giotart, profesor geografii, wykładowca na Sorbonie i w Instytucie Katolickim w Paryżu, autor trzeciego wydania jedyne francuskiego podręcznika z geografii turystyki (patrz: „Turystyka” 4, 1988) opublikował kolejną pozycję książkową, tym razem poświęconą turystyce w strefie śródziemnomorskiej.

Począwszy od przybycia w XVIII w. pierwszych „turystów” brytyjskich na Wybrzeże Lazurów i do Aten Morze Śródziemne określane jest jako najważniejsze światowe „jeziorno” turystyczne. Obszar ten, o unikalnych krajobrazach naturalnych i antropogenicznych, nie mający równych sobie w świecie jeśli idzie o frekwencję turystyczną, doczekał się wreszcie opracowania podnoszącego jego rangę, porządkującego dotychczasową wiedzę, a także rzucającego światło na współczesny stan rozwoju turystyki.